

קסטנר?

הפתעה, לא לשופטים ולא לשאר פרקליטי ההגנה. במהלך המשפט סיכרו כמה מן הדינים על פגישות מזורות ושיחות משונות, שהיו להם עם קציני המשטרה ועם התובעת מרים בן-פורת. עד התביעה והמדינה אריאל אליאשווילי סיפר כי במהלך המשפט, בעת שהיה נתון כבר בחקירה יגדית על ידי עורך-הדין קריצמן, הוזהרה אותו התובעת: "צור חק מי שצוחק אחרון... זה יתנקם בך".

חזר קריצמן על הנוסחה הרגילה של סיום סיכומי ההגנה במשפטים פליליים. הוא הת-ישב במקומו, המתין באדישות לנואמי ה-הגנה האחרים. כמו השופטים והתובעת, חשב גם הוא שהנאום שיושמע אחריו יהיה נאום שקט, שלא יוכל הפתעות מיוחדות. הוא טעה.

מאין הוצא הקליע?

את ההפתעה של נאומי הסיכום ב-משפט רצח ד"ר ישראל קסטנר, סיפק אלכסנדר ("אלכסי") טל, פרקליטו של הנאשם מספר שניים, זאב אקשטיין. טל הצעיר (32), לשעבר עוזר ראשי לפרקליט המדינה בתל-אביב, קיבל את תיקו של אקשטיין אחרי שפרקליטו הראשון, עורך-הדין יעקב חירות, נעצר בעצמו באשמת הנהגת המחלחלה.

ככול בהודעותי הארוכות ובה דאתו של אקשטיין במשטרה, ניהל טל את הגנתו בשקט ובמתנות. כי בעוד שבמהלך המשפט לא יכול היה טל לעשות הרבה, גילה לא-עתו בסימוניו של עדויות התביעה כי רש-לנת התובעת גרמה לכך שיוכל להביא טע-נה משפטית מרעית בסיכומיו: טענת הקליע.

אלכסנדר טל נולד בגרמניה. את השכלתו העממית והתיכונת רכש בתל-אביב, ואת השכלתו המשפטית קיבל באוניברסיטה ואת עברית בירושלים. אחרי שקיבל את תעודתו כעורך-דין כיהן בתפקיד יועצו המשפטי של משרד התחבורה, ובפרקליטות המדינה. שני ואב לילדה, מנהל עתה של משרד כרטי. רק משפטו של אקשטיין ובעיקר סיכומיו במש-פט זה, הביאו אותו אל כותרות העיתונות.

"לא הוכח לבית-המשפט שד"ר קסטנר נרצח, ולא כל שכן שנרצח כתוצאה מסיבה או יריעות שנוורו ממאקדח (שהיה בידי אק-שטיין)". פתח טל בטענה שיושמלה מיד את בית-המשפט. "אפילו לפי גירסת התביעה הכללית ה כח רק שהנאשם, ביום וזמנו הנקובים בכתב האישום, ירה שלוש יריות אחרי ששאל את ד"ר קסטנר לשמו. הוכח שד"ר קסטנר הובא לבית-החולים. מכאן ו-אילך אין כל עדות".

טענתו של טל היתה ברורה בפשטותה: לא הוכח שהקליע שהובא לבית-המשפט היה זה שגורה מתוך אקדחו של אקשטיין, לפי הודאתו. לא הוכח כי הוא אותו הקליע שגרם למותו של ד"ר קסטנר.

החוליה שהיתה חסרה, לטענתו של טל, היתה עדותו של המנתח שהוציא את הקליע מגופו של ד"ר קסטנר, ועדותו של מנתח הגופות אחרי המות, שיאשר כי מותו של המנוח נגרם כתוצאה מפגיעת הקליע.

יושבי בית-המשפט ישבו פעורי פה. לאיש מהם לא היה ספק כי רק רשלנותה ה-חמורה ביותר של התביעה יכלה לגרום למצב כזה, בו יאלצו אולי השופטים לקבוע כי אמנם לא הובאו בפניהם הוכחות מספיקות למותו של ד"ר קסטנר כתוצאה מיריות אקדחו של אקשטיין. במקרה כזה, טען טל, אפשר יהיה לכל היותר להרשיע את אק-שטיין, על סמך הודאתו, בנסיון לרצח.

טל ידע כי טענתו אינה מושלמת בנקודה זו. לפני השופטים היו מונחות באותה שעה שתי המזידות רפואיות, שהוגשו על-ידי ה-תובעת בחתימת הרופאים פרופסור מרכוס וד"ר רבינוביץ. אולם טל ערער גם על מהימנותן וכשרותן של החתימות אלה.

"לא הביאו את העדים שהיו צריכים לספר לנו על הוצאת הקליע מגופו של קסטנר", טען טל, בצטט את עדותו של המפקח שמבדל שסיפר לבית-המשפט: "קיבלתי מיד הד"ר חשיק קליע שהוצא על-ידו מגופו של ד"ר קסטנר בשעת הניתוח...".

"מדוע לא הביאו את ד"ר חשיק? שאל טל, כשהוא מפנה את תשומת לב בית המשפט לדבריו בכתב של פרופסור מרכוס, הסותרים את עדותו של שמבדל. "הקליע הוצא על-ידי (ע"י) פרופסור מרכוס ולא ד"ר חשיק ונמסר לידי הד"ר חשיק...". חתימתו כזו, טען פרקליטו של אקשטיין, איננה חוקית. החוק קובע כי רופאים יכולים להעיד בכתב רק בשאלות מקצועיות מסר-ימות מאד, אך לא על עובדות שהם צריכים

פרקליטו של מנקס לא הסתפק בהאשמתו טתם. הוא הזכיר לבית-המשפט את עדותו של קצין המשטרה זאב ("ביל") שפירא, שהעיד שבבועה כי הרימון של מנצא בסליק בשנת 1955, ואילו מומחה של טע"ש העיד כי הרימון הוא משנת 1948.

אליאשווילי, הזכיר קריצמן לבית-המשפט, סיפר על "שטיפת מוח" במטה הארצי, ב-נוכחותה של התובעת; על הצהרה שבבועה שמסר ולא ידע על מה הוא חותם ("מס" פיק שאני יודעת", אמרה לו, לדבריו, ה-תביעה במטה הארצי). "על כל זה לא אהרוננו והופשטר בנקודה זו כדי להיום את דברי אליאשווילי, ולא הצהירה אזילו ממק מה כי דברים אלה הם דברי שקר".

את סיכום דבריו הקדיש קריצמן לתפקידו של אקשטיין בכל פרשת עדי התביעה. הוא טען שאקשטיין העיד שבבועה רק כדי להזיק למנקס, ולנסות לעזור לתביעה להרשיעו: "התביעה ניסתה יותר מזה. התובעת ביקשה מפרקליטו של אקשטיין, מעורך-הדין טל, להזמין עדים, שהיא עצמה לא יכלה להזמין אותם אחרי שסיימה את פרשת עדי ה-תביעה".

התובעת לא הכחישה זאת. "לסיכום, אני מבקש לזכות את הנאשם מספר אחד מן ההאשמות המיוחסות לו".

התובעת מרים בן פורת וסניגורו של זאב אקשטיין, הלך המשפט היה נראה כי קו הגנתו של אקשטיין נגד הנאשם יוסף מנקס, שמר טל את הפתעותיו התביעה הכללית וכל אלה העומדים מאחוריה.

הסוד

שיחותיהם של הנאשם יוסף מנקס ופרקליטו בבית-המשפט התנהלו תמיד מפה לאוזן. איש לא יכול היה לשמוע את הערותיו ובקשותיו של מנקס, שהושמעו מפיו ישר לתוך אוזנו של פרקליטו קריצמן, המקשיב לדבריו בתשומת לב.

את עדויות התביעה שהושמעו נגד שולחו, ואת המשתמע מהן.

כמו קודמיו, היו דברי הניגמן כתיב-אישום מלא נגד התביעה הכללית, עדיה, והעומדים מאחוריהם.

הניגמן הטח האשמות חריפות מאד נגד הקצינים אהרוני וכץ, שניהלו את חקירתו של שמר, שהיה הראשון שהודה בהשתתפות ברצח, אם כי טען כי לא ידע מלכתחילה — וגם בזמן המעשה — כי אמנם התכנן אקשטיין לפגוע בקסטנר.

ואילו בדבריו של שמר במשטרה, ה-כתובים בכתב-ידו של המסקח כץ, מצא בית-המשפט כי שמר העיד כי בליל הרצח יצא "לפגוע בד"ר קסטנר...".

כשעלה כץ על דוכן העדים השחיו הניגמן את איומל חקירת-שתי-יורב, שהוא משתמש בו ביד-אמן. אחרי כמה רגעי חקירה הרופה, הודה כץ כי את המילים "ל-פגוע בד"ר קסטנר" רשם הוא עצמו, לא מפיו דן שמר, שלא אמר אותן.

"זוהי רשלנות של חקירה במשטרה", ה-אשים הניגמן בתוקף את מנהלי החקירה בחיק קסטנר, והצטרף בכך לשני חבריו הסניגורים. "אותו חוקר ששטתו ברורה מכניס דברים הדרושים לו, וחברתי (הת-בעת מרים בן-פורת) מנסה להכניס ליה פיי רוש זה או אחר... אותו אדם, (המסקח כץ) חקר אותו בנסיעה והכניס לתוך פיו את האשמה הגדולה ביותר שאדם יכול ל-יאשים את עצמו (רצח)".

הניגמן לא נכנס לצד הפיליסי של הפרשה. מה שהיה חסר בסיכומיו היתה השאלה ה-פשוטה אך החשובה ביותר: אם אמנם ידע הש.ב. מלכתחילה — לפי עדותו של אל-אשחילי, שסיפר כי מסר את שמו של שמר לש.ב. אחרי שמנקס שאל אותו, לדבריו, אם הוא מתאים למחתרת — מדוע לא ה-הירו אנשי הש.ב. את שמר מהמחתרות עם אקשטיין ועם מנקס? מדוע לא עשו כל אשר ביכולתם כדי למנוע את שמר מל-השתתף במעשים שהביאורו ל-סוף אל בית-הסוהר?

לא היתה זו השאלה היחידה שלא נשאלה במסגרת המהלך המשפטי המצומצם בהכרח של משפט הנאשמים ברצח ד"ר ישראל קסטנר. אולם גם השאלות שנשאלו סיפקו חומר רב לשופטים, שירדו מדוכנם כשהם עמוסים בחומר ראיות וטענות, כדי להכין את אחד מסקסיהדין החשובים ביותר ב-דינת ישראל.

יהיה זה פסק-דין שיצטרך לענות על ה-שאלה: האמנם יצא אקשטיין לרצוח את ד"ר ישראל קסטנר בשליחות המחתרת של ה-נאשם יוסף מנקס, או האם עשה זאת בשל-רות או בדיעת הש.ב. אשר בשירותו עבד, או שמא עשה זאת על דעת עצמו?

כשקיפלו הפרקליטים את גליותיהם, ר-משק קל אויקי הנאשמים נשמע גמורד מדוגנת בית-המשפט, המתניו גם המוסים ביותר שבמשפטים למועד-הקראתו הקרוב של פסק-הדין, הנכתב עתה בלשכותיהם של שופטי בית-המשפט המחוזי בתל-אביב.

משחק הוגן וטעם טוב

שופטים הקדישו תשומת לב רבה למאד לטענתו של טל. אחרי שמויעת עשרות עדים, במשך שבועות ארוכים של משפט מיגע, היה כל בנין התביעה עלול להתמוטט בגלל העדות של כמה עדים טכ-ניים. במקום להקדיש את מאמציה להרשעת הנאשמים בעון רצח, הוכיח טל לבית-המשפט, בזווה התביעה מתוך נימוקים פו-ליטיים מובהקים את זמנה להקראת כר-כים שלמים של הנתון טוכם. שלא היספו ולא כלום להוכחת האשמה הנקובה בגליון האישום המונח לפני בית-המשפט.

אולם טל לא הסתפק בטענה משפטית אחת. הטענה השניה שהביא בפני שלושת השופטים היתה מבוססת פחות על תדומים משפטיים ונכס-יצאן-ברזל של המשפט ה-פלילי, ויותר על מה שהמשפטים האנגליים, אב ת אבותיו של המשפט הישראלי, מכנים בשם "הגינות" ו"טעם טוב".

"כתב-האישום פגום", ביקש הפרקליט הצעיר והנמרץ לשכנע את בית-המשפט. "לפי פסק-הדין של אנגליה אין לצרף כל אשמה אחרת לאשמת רצח".

במקרה של משפט רצח ד"ר ישראל קסטנר, היתה טענה זו יותר מטענה משפטית יבשה. כי יוסף מנקס, זאב אקשטיין ודן שמר הוראשו בגליון-האישום המשותף בשתי עבירות: רצח בכחנה תחילה של ד"ר ישראל קסטנר, וחברות במחתרת הווממת להפיל בכוח את השלטון במדינת ישראל.

"בעזרת צירוף שתי ההאשמות", טען טל, "יכלה התובעת להביא בפני בית-המשפט ראיות משפטיות שלא יכלה להביא אותן, אם היתה האשמה אשמת רצח בלבד".

טל התכנן לעדותו של אליאשווילי. סיפור ריו של אליאשווילי על מחתרות אחרות (מח-רת "הגינה", מחתרת פתח-תקווה) בהן אקשטיין היה חבר יחד אתו במטרה ל-צד מעשי שוד ואלימות, הסילו צל כבו על אישיותו של אקשטיין.

אולם במקום בו נאמר בפסק-הדין ה-אנגלי כי "אין זה הוגן" לצרף אשמה אחרת לאשמת רצח, קיבלו השופטים ה-אנגליים מראש את ההנחה כי שני הצדדים ינהלו מה שקרא בלשון המשפטית "משחק הוגן". במקרה שעמד לפני בית-המשפט לא היה ספק לאיש כי התביעה הכללית לא התכונה אפילו מלכתחילה לנהל משחק כזה.

מדוע לא הוזחר דן שמר?

אחרון המסכמים היה עורך-הדין יעקוב הניגמן, פרקליטו של הנאשם השלישי, דן שמר. צמוד לשם שרכש לעצמו כאחד הפרקליטים הפליליים הטובים ביותר במדינת ישראל, החל הניגמן לנתח בפתינות